

DE
PRIMATU, ET ANTIQVITATE
LINGV ARUM
OPUSCULUM

EXCELLENTISSIMO , AC REVERENDISSIMO

F. AUGUSTINO GERVASIO

ORDIN. EREM. S. AUGUSTINI

ARCHIEPISCOPO CAPUANO,

PRÆSULI REGII SACELLI , ARCHIGYMNASII REGII
NEAPOLITANI PRÆFECTO &c. &c.

D I C A T U M .

NEAPOLI 'MDCCCIII.

EX TYPOGRAPHIA ORSINIANA

SUPERIORUM PERMISSU.

THE POLICE
IN THE CITY OF
NEW YORK

❖ VII ❖

*D. Domenico Genovesi. P. Professore rivegga, e riferisca
qui sotto, 5. Aprile 1803.*

F. A. CAP. MAG.

EXCELLENTISSIME, AC REVERENDISSIME
PRÆSUL

Opusculum = *De Primatu, & Antiquitate Lin-
guarum* a docto, proboque Viro D. Petro Abbate Mu-
radgia summo studio elucubratum per formas litterarias
dignum censeo publica luce, cum pro nihilo Regiis ju-
ribus, vel bonis moribus adversetur. Dabam Neapoli
Nonis Aprilibus anni æræ vulgaris MDCCCIII.

Humillimus Client
Dominicus Genovesis.

Visa relatione regii Revisoris U. J. D. D. Dominici
Genuensis de commissione Reverend. Regii Cappellani
Majoris.

Die 9. mensis Aprilis 1803. Neapoli:

*Regalis Camera S. Clarae providet, decernit, atque
mandat quod imprimatur cum inserta forma presentis
supplicis libelli, ac approbationis dicti Regii Revisoris;
Verum non publicetur nisi per ipsum Revisorem facta
iterum revisione affirmetur, quod concordat servata for-
ma Regalium Ordinum; ac etiam in publicatione serve-
tur Regia Pragmatica. Hoc suum &c.*

BISOONI.

CIANCIULLI.

V.A.R.C.

Illustris Marchio de Jorio P. S. R. C. ac ceteri specta-
biles Aularum Praefecti tempore subscriptionis impediti.

De Marco

Iuxta Canc.

Reg. fol.

P R O Æ M I U M.

CUM profecto mentis meæ vires ad Quæstionem hanc enucleandam prorsus imbecilles, tantæque ejus dignitati sustinendæ impares omnino existimarem, tum ratione ejus non paucis difficultatum nodis implicata, tum inchoantis causæ, senescente jam ætate, memoriæ infirmitatis, sane meipsum animi pendentem, perplexumque penitus sentiebam.

Nihilominus tamen, cum non solum vehementioribus nonnullorum petitionibus & amplitudine scientiæ, & celsitudine dignitatis pollentium, necnon summo in hoc, ac præcipuo assensu Sapientissimi Antistitis Deodati Babigh Archiepiscopi Armeni Ecimiazinensis Tergesti residentis, impulsus me viderem, ut ejusmodi Disputationem elucubrandam susciperem, elucubratamque excudendam curarem, verum etiam studiositatem eorum longe laudandam ab ingenii potius nobili perspicacia ortam, quam futili nugacique inquisitione partam valde admirarer, summo meo gaudio omnem omnino torpedinem, perplexitatem eliminavi, cernens me tunc, verum dico, quasi juvenescentem latantem & exultantem. Atque continuo animum ad opus constitutum appellere judicavi, constitutumque solerter perficere, perfectumque justo atque decenti redimire triumpho.

Vera utique Propositio est, tamen non hætenus cognita, quippe quæ nondum ab aliquo ad trutinam revocata. Sed cur ex tot, tantisque Scriptoribus nullus hætenus hujusmodi onus ac studium susceperit *decisive*
A rem.

rem demonstrando, eamque, ut æquum erat, defendendo, potissimum in triplici causa fuisse reor, *vel nimirum justum debitumque serio eam ad calculum reducendi studium cordi eis non fuerit, vel non minus justum veritatem factam rectam tuendi studium omnino neglexerint, vel celebriores cujuscunque linguae Historicos Traditionis conservatores, nec non literalis veræ sententiæ Scripturæ Sacræ expositores simul omnes conferre haud forte potuerint.* Neque id mirari quis debet; nullus enim ex Scriptoribus, vel Expositoribus tamquam infallibilis habendus, cum præcipua isthæc ratio Prophetis, Evangelistis, Apostolisque fuerit tributa, sed qui justis, debitisque demonstrationibus veritatem attigerit, is unus in hisce rebus præferendus, laudeque dignus existimandus, ut apud viros doctos est in confesso.

Quapropter cum indicatum studium magni fecerim ipse, atque veneratus sim, ideo sustinendam suscepi Quæstionem istam, sustentaque jure merito ut triumphet, satagere pro viribus nullo pacto neglexi. Istam, inquam, non solum curiositate fœcundam, sed dignam item, ut ad eam animadvertatur, quinimò non minus utilem, affirmare ausim, quàm necessariam.

Rideret quis fortasse, cum isthæc audiret verba, diceretque de hujusmodi Propositione sermonem instituere ineptias omnino videri, ideoque curiositatem quamdam inutilem, haud necessariam, imò puerilem potius prætensionem.

Attamen ea est sic cogitantis opinio, ut in errore versari sit prorsus dicendus; quandoquidem in ejusmodi decidendis rebus sententiæ Sapientium atque consilio adhærendum; qui afferunt fore, ut, qui serio id expenderet, longe aliter judicaret, longeque utile & ne-

necessarium fateretur, cum, ab eo præferentiam dependere & electionem, ab hoc autem magnum distinctionis lumen, veræque cognitionis, omnino sit certum.

Nam si ab historiis variis linguis scriptis tot ac tanta cujusvis generis commoda humana progenies nascitur, cum nemo ignoret, quid Livius de historia in universum dixerit, *illam scilicet omne genus eventuum suppeditare, quorum alia, quid imitari, alia vero, quid vitare debeas, commonescunt*: quò plura a vetustissima, & principe lingua perscriptis, in qua memoranda illa rerum eventa jam inde ab orbe condito traduntur, testibus Clemente Galano, & Jacobo Villotte, sibi comparavisse dicenda? Si a scientiis cujuscumque generis utile, atque bonum regiminis qua privati, qua publici eidem redundavit, quò magis a prima scientia, atque sapientia, quæ divinitus inspirato continentur libro, vera ac tutiora quæcumque bona ad primum principium debita cum subjectione cognoscendum procul dubio proficisci fatendum, cum fideles adversus fidei hostes eum defendant, lumina ab eo vera recipientes, isthæc cum eodem ipso in principe lingua perscripto conferentes ad magis veritatem promovendam, ut arrogantes magis confundantur, nec non ignorantes quique, ut infra patebit, atque ex integra ejus sententia fideles plenius in moribus instentur? Quis præterea negare poterit electionem variorum versionum maximam afferre lucem, neque paucas utilitates tum Expositoribus, ut obscuriora ac intricatiora clarius atque perfectius explanare valeant, Concionatoribus, ut validiora sua reddant verba, magisque persuasos auditorum suorum animos efficiant, nec non Panegiristis, ut orationes suas exhibeant orationes, nitoremque ipsis adaugeant, tum iis, quibus

profundius res perpendendi, contemplationes spirituales sub altioribus ruminacionibus perhibendi ad animas in amore Entis amabilissimi magis in dies fovendas precipuum munus incumbit? Quis iterum sanæ mentis diffideri aufit, ab una voce, ab una quidem Syllaba, ab una vel simplici litera, ut manifestum erit infra, tot, tantarumque dependere decisionem justam controversiarum ad librum ipsum, Sacras nempe literas, pertinentium, unde veritas non minus dogmatica, quam moralis derivatur, cum id quibusque fere sæculis Catholica experta sit Religio, ac tandem sic de superborum arroganti temeritate, suisque cupiditatibus excæcatorum tantum triumphum?

Ast tanti utilitas momenti, atque cognitio tam necessaria ad infideles, hæreticos, atheosque egregie reprimendos, undenam oriuntur? nonne a genuinæ sententiæ, vis distinctæ, rationis peculiaris, insitæque linguarum proprietatis plena cognitione, accurata peritia, legitima possessione? Fatendum igitur perfectam linguarum scientiam esse thesaurum absconditum, pro quo vendantur omnia oportet, præferendo scilicet id studii cuivis alii curæ, ac labori; cum, clavem scientiarum esse linguam, quam quò quis perfectius perdisceat, eò facilius illas & excellentius sibi comparat, qui nesciat, sit certe nemo. A quam re, quæso, moti sunt Athenienses ad colendum illud, quod ignorabant? nonne utilitate impuls, atque etiam necessitate, ut infra perspicuum erit? Eapropter non minus utilem, quam necessariam, asserere ausus sum.

Servata itaque methodo debita ad enucleandam quæstionem accedam necesse, elegantia dicendi emblemata minimè aspirans, venustasque rationes, nitorem ac

ve-

veneres orationis, metaphorasve, quæ obscuram potius, infirmamque reddunt loquendi efficaciam, vim asserendi, confirmandi, malens aperta, quàm nitida habere verba, investigaturus dumtaxat venerandam rerum veritatem.

Atque priusquàm tela confringam Propositionis impugnatorum, bellumque mihi infestum indicturorum, probatio ejusdem ineluctabilis præcedat oportet, argumentis quidem quadruplici a fonte petitis.

En nihil amplius meipsum detinens, aggredior utique, probaturus eam prius, ut decet, ac proinde soluturus etiam atque etiam objectiones ejus.

*Quæritur, quenam ex Linguis Mundi sit
prima, nempe Adami?*

UT clariori in lumine quæstio isthæc collocetur, & quæcumque excogitata Adversariorum objectio deinde, ut par est, solvatur, animadvertendum est

Primo loco, quod juxta Scripturæ sacræ Oraculum linguarum confusio tunc temporis, cum Babelica Turris construebatur in Sennar Chaldæorum terra, evenit. Hinc ab Adamo ad illud usque tempus una erat lingua omnium, unoque ore loquebantur omnes, uti ex eadem, & ut Armeni legunt ex Septuaginta versione *erat omnis terra lingua una, & loquela una omnium.* Gen. 11. 1. & 6.

Secundo loco, Arcam Noe post Diluvium requievisse super Montem altum Armeniæ, seu Ararat, qui ex Syriaca, atque Latina Versione dicitur Mons Armeniæ; at in Textu Hebraico, & Versione Samaritana, & Septuaginta vocatur Ararat; in Versione verò Chaldaica, & Arabica dicitur Mons Gortvaz. Sic etiam *l. 4. Reg. 19. 37. & Isaia 37. 38. & Jeremia 51. 27.* Terra Ararat vicissim alicubi vocatur Ararat, alicubi vero Armenia, & alicubi Gortvaz.

Etiam Josephus *l. 3. Antiquit.* illum vocat Montem Armeniæ, atque addit Pyrrum Chaldæum ponere Montem Gortvaz in Armenia. Sic quoque Aputinus apud Eusebium *Chronol. 1. pag. 8.* Armeniæ dicit.

Nicolaus autem Damascenus juxta Traditionem ejusdem Josephi ponit Baris Montem Armeniæ (pro Monte Masis). S. Epiphanius vero contra hæres. *l. 4. &*

Cedrenus, & nonnulli alii illum vocant **Lubar-Montem** Armeniæ, & **Singhilius** pag. 23. illum nominat **Ararat Montem Armeniæ**. Sic etiam alii, quos referre operosi laboris esset.

At nihil mea refert, neque magnopere laboro, quo potius nomine Mons ille dicendus sit, vel cur diversis nuncupatus nominibus fuerit, cum omnes unanimiter illum in Armenia esse fateantur.

Moyſes Chorenensis Historicus vetustissimus Armenus in historia sua, quam adducit a **Maripas Cadina** l. 11. & 14. inquit, illum Montem ab **Amasia Armenorum Patriarcha** primo vocatum fuisse **Masis**, & postea nomen **Ararat** a denominatione Provinciae ab **Ara** vocatæ **Ararat**, sortitum fuisse. **Gortvaz** vero, forſan, quia Montes **Gortvaz**, celebriores sunt in Provincia Armeniæ, vocanturque Montes Armeniæ, a quibus tanquam a partibus notabilibus poterat etiam magnus ille Mons **Ararat**, necnon Provincia quidem vocari **Gortvaz**.

Tertio loco, exſiccatis Diluvii aquis, ut Sacrae literæ **Gen. 9. 20.** **Joſephus** l. 3. *Antiq. Singhilius*, **Cedrenus**, **Samuel**, & alii, **Noe** egreſſus de Arca deſcendit ab illo Monte, & in terra **Ararat** fecit ſibi *Icevan* habitationem, & habitavit cum filiis ſuis in illa; quamobrem vicina Provincia vocata fuit *Nabcevan*, id eſt, *Nabni icevan* prima habitatio. **Joſephus**que teſtatur fuiſſe vocatum illum locum Armeno idiomate, nomine, quod Græce *Apobaterion*, id eſt, locus deſcenſus, ſonat. **Noe** ibidem plantavit vineam, ut truncum vitis; unde etiam locus dictus fuit ab Armenis *Arguri*, qui adhuc ab illis ruſticis dicitur *Aguri*. **Noe** mortuus eſt in Armenia; & ibi ſepultus, ut ex vetuſta quadam Armenorum historia. **Georgius** etiam, **Cedrenus** Historicus Græcus

cus pag. 12. nec non Georgius Singhelius pag. 45. & 78. id ipsum fatentur: Armena etiam historia refert, quod cum uxor Noe nomine *Nemzar*, seu juxta Samuellem Seniore *Nojemzar* clausit supremum diem, filii ejus sepelierunt eam apud illum locum, qui fuit nominatus *Marant* nempe *Majrants* Mater ibi.

At re quidem vera Noë in Armenia ad mortem usque mansisse patet ex eo quod, cum veteres historici referunt, uti ex Scriptura, Arcam Noë requievissse in Armenia, atque Noë ibi mansionem fixissse suam, quando verba faciunt de morte ejus, haud meminere, ubi sit ipse mortuus; ex quo colligitur clarè ipsum non egressum fuisse ex Armenia, sed remansisse ibi ad mortem usque, ibidemque sepultum, ut jam dictum est. Josephus quoque scribens de Noë non dicit ipsum descendisse in Sennaar, sed enarrata ejus morte l. 1. c. 3. scribit capite sequenti filios Noe, posteros nimirum ejus, descendisse in Campum Sennaar. Infertur igitur ipsum in Sennaar non descendisse.

Quarto denique, tres filios Noe, Sem, Cham, & Japhet, Patre adhuc superstite, multiplicatos fuisse in terra Ararat usque ad fines illius in generationes suas, antequam Turris conderetur, adeo ut, cum terra illos capere præ multitudine non posset, multi tempore Phaleg, idest *divisionis*, ut Sacrae literæ, & Historici testantur, demigraverint ad australem plagam Occidentis in Mesopotamiam, inventoque Campo magno in terra Sennaar, in eo sedem posuerint, atque multiplicati ibi Civitatem, & Turrim ædificare voluerint.

Confirmat id Calmer quoque in *Expos. Script. Sacr. in Proem. pag. 16. Tansam multitudinem hominum, inquit, qui creverant, non capiebat unus locus;*

ideo opus erat, ut dividerentur. Quia est incredibile eos omnes, qui habitaverant, & multiplicati fuerant in Armenia, & plantaverant ibi vineas, & ædificaverant domos, ut legitur Gen. 9. 21. reliquisse totaliter fecundam illam, deliciosamque terram, & profectos esse illinc omnes omnino ituros in Sennaar: ut colligitur etiam perspicue ex historia Maripæ Cadinæ adducta a Chorenensi l. 9. c. 11. dicente: redun Hajg in Armeniam post ædificationem Turris invenit ibi aliquibus in locis, habitantes dispersos ante ædificium Turris. Ergo non discesserunt illinc omnes. Sed Chorenensis cum scribat invenit paucos, dicit hoc quoad illos locos, quos primo petivit Hajgh, non vero quoad totam Armeniam; & cum scribat de primis dispersis, intuetur dispersos illius temporis, quando homines multiplicati in Ararat, fuerant dispersi ubique in finibus Armeniæ ante Turris ædificationem, ut dictum est supra.

Præterea tempore, quo ædificabarur Turris, adhuc vivebat Noe; nam ex supputatione Chronologorum condita fuit Turris anno 114. aut 200. circiter post Diluvium; Noe autem vixit post Diluvium trecentis quinquaginta annis. Gen. 9. 29. Porro certum est Noe non fuisse cum eis, qui ædificarunt Turrim, quia Scriptura Sacra vocat eam consensum malitiæ. Sap. 10. 5. cui ipse adensum minime præbuit suum, neque inde aliam petiturus regionem discessit, sed in Ararat prope Arcam, qua ipse, domusque sua innoxii ab aquis Diluvii evaserant, remansit, ut supra in Tertio dictum est.

At cum in Scriptura hæc verba habeantur: Gen. c. 10. 32. *hæc familia Noe juxta populos, & Nationes: ab his divisa sunt gentes in terra post Diluvium;* Dicendum Noe ibi remansisse, unde gentes divisæ abierunt

runt in Sennaar, ubi ipsarum lingua confusa fuit, ut Scriptura testatur, *cum proficiscerentur c. 11. 2.*, quæ quidem motio, atque profectio tantum ad illas pertinet gentes, quæ discessionem fecerunt, ut quisque videt, dummodo sit sui compos, non verò ad Noe, cæterasque gentes; quæ ibi, scilicet in Armenia una cum eo remansere; cum Scriptura non dicat: hæ omnes familie Noe profectæ sunt; sed, *ab his divise sunt gentes*: alioquin minime certum esset Divisionem à Scriptura indicatam revera evenisse. Cum quod divisum, separatumque est, conjunctum atque unitum dici nequeat. Cum ergo remanserint in Armenia gentes, dictæ Divisionis partes, extra omne dubium est etiam linguam, qua utebantur, fuisse omnis omnino confusionis, mutationisve expertem.

Quibus positis, pro certo satendum est, primam hominum linguam, scilicet Adami, Noë, &c. fuisse linguam, qua Armeni usi sunt, atque utuntur. Nam certum est linguam Noë, filiorumque ejus, antequam Turris in campo Sennaar conderetur, fuisse linguam primorum hominum, seu Adamicam; sed Adami lingua illa est, qua usi, atque usque ad hoc tempus utuntur Armeni; ergo lingua ipsorum est prima humani generis lingua. Majoris propositionis veritas satis elucet ex eo, quod primo loco animadversum est.

Probatur igitur Minor; Certum est aquis Diluvii exsiccatis, postquam Arca super Montem Armeniæ scilicet Ararat requievit, ut jam supra demonstratum est, Noë cum sua familia sedem in Ararat, quæ vocatur *Nabceodn*, posuisse, ibique supremum obivisse diem, atque sepultum fuisse, & cum multiplicati essent filii ejus adeo, ut terra eos præ multitudinem capere non posset, propterea nonnullos ex eis petivisse Sennaar; quis

asseret illius regionis incolae lingua Noë non usos fuisse, qui, ut Calmer ipse fatetur in prooemio Script. Sacr. expertes fuerunt Babelicæ confusionis?

At Natio, quæ a Noë suam duxit originem in Ararat scilicet in Armenia, eadem semper remansit, nec in aliam mutata ullo unquam tempore fuit, sed hætenus a filiis in filios propagata, Linguamque suam semper integram immutatamque servavit. Ideo lingua Armeniæ, seu Armenorum est lingua Noë, atque adeo Adami. Minor igitur satis patet.

Solvuntur Objectiones.

I. **N**onnulli, inter quos Philastrius, adserunt ante confusionem linguarum plures extitisse linguas; idque probare nituntur ex illo Sacræ Scripturæ loco: *isti filii Sem, secundum cognationes, & linguas, & regiones, in gentibus suis.*

Et cum ipsorum sententia Scripturæ auctoritati contraria videatur, ideo dicunt *unitatem linguæ a Moyse dictam non secundum eundem verborum usum, sed secundum eandem sensuum intelligentiam accipiendam esse.* Quam interpretationem abhorret adeo Alphonsus Castrensis l. 9. adversus hæreses, ut existimet eam esse hæreticam. Cum Philastrius ipse non animadverterit dicta fuisse illa verba a Moyse *per anticipationem.* Et hanc esse veram hujus loci interpretationem docet etiam Augustinus l. 16. de Civit. Dei, c. 4. dicens: *cum ergo in suis linguis istæ gentes fuisse referantur, redit tamen ad illud tempus narrator, quando una lingua omnium fuit; & inde jam exponit, quid acciderit, ut linguarum diversitas nasceretur; & erat, inquit, omnis terra labium unum,*

unum, & non una omnibus. Idem etiam fatetur Joan. Chrysostomus homil. 30. in Genesim; ut refert Celeberrimus Dominicanus Xystus Senensis in Bibliothecæ suæ Sanctæ Adnotatione 87. /

II. Armeni vocantur Háj a nomine Hájg filii Thogormæ, filii Gomer, filii Japhet, filii Noé; Sed Hájgh juxta Historiographos Armenos concessit Sennaar cum divisís gentibus, ubi, dum conderetur Turris, confusio facta est linguarum; ergo etiam lingua ejus, & Nationis Háj, fuit confusa, licet lingua habitantium tunc in Armenia remanserit expers confusiois.

Respondetur nihil hoc obesse veritati expositæ propositionis; Nam id evenit ex eo quod Armeni acclamantes Hájghum regem, quippe qui robore singulari donatus, atque rebus gestis longe illustris, ulturus de Belo truculento ac sævientem, commisso adversus eum bello, jaculo ternis alis strueto percussum interfecit, fugatisque pugnatoribus ejus in montes & campos, reportavit insignem victoriam, ideo voluerunt gloriari etiam nomine ejus adeo celebri denominantes sese Háj, qui sunt idem ipse populus Araratensis, iidem *Aramjánk* Arameni, seu Armeni ab Aram filio Sem, ut refert idem Chorenensis l. 1. c. 10. & 11. quemadmodum cæteræ quoque Nationes postbabelicæ variis denominabantur nominibus ob varias relationes, ut populus Hebræus nominabatur Hebræus ab Abrahamo, Israel a Jacob, Judæus a Juda, ut patebit infra, ut Græci etiam denominati sunt Hellenes a nomine Hellen filio Deucalionis, eoquod ille regnaverit super Græciam.

III. Lingua prima non existit, sed mutata est in aliam; ergo, &c.

Probatur antecedens: In variis mundi partibus homi-

mines antea loquebantur in alia lingua, nunc vero in alia; sicut in aliquibus Regni Neapolitani locis loquebantur homines antea Idiomate Græco, postea vero initium sumpserunt Italice loquendi; ita etiam in Armenia primo loquebantur homines in lingua Hebræa, vel in aliqua alia, & postea fuit introducta Armena; ergo verum est Antecedens.

Respondetur primo mutationem linguarum in aliis mundi partibus evenisse post productionem linguarum Babelicarum, sed non ante ipsam, quia una tantum lingua existerat, ut satis supra probatum.

Secundo, ex historiis gentium tempus certum ac distinctum clare constare, quod indicat in tali mundi parte antea fuisse talis identicæ linguæ usum, deinde tali alio tempore alterius linguæ, atque ideo etiam talem locum ex illa nova lingua denominatum fuisse, quemadmodum antea aliqua Regni Neapolitani loca vocabantur Magna Græcia, nunc vero ex usu linguæ ab eo usque tempore introductæ aliis quoque nominibus denominantur. Sic etiam si evenisset unquam in Armenia substitutio aliqua alterius linguæ, debuisset utique Armenia denominari etiam a nomine illius novæ linguæ; Sed Armenia non solum inde a principio Noe vocabatur Armenia, sed etiam post productionem linguarum, ut clare vocatur ita ab Scriptura Sacra cujuscumque Versionis, ut probatum supra, & ita fuit semper vocata, atque hactenus provinciæ Armeniæ tali identico nomine ab omnibus Mundi Nationibus vocantur; nulla ergo fuit unquam novæ alterius substitutio linguæ in Armenia, sed eadem ipsa verus ad hunc usque diem remanet pura, integra; & quomodo permanferit eadem, & ubinam, & in quibusnam libris, et sigillatim demonstro; nulla,
in.

inquam, fuit mutatio linguarum in Armenia, ita in
 vassa Eden, fontibus Magni illius Euphratis irrigua,
 quæ gloriose jactatur in suo se æternissimum excepisse
 horto generis hominum patrem, ut ab Omnipotente
 fuit formatus; quæ adeo fortis bellicis actionibus,
 ut Persarum, Græcorum, Alanorum, Saracenorum,
 ipsorum vel Romanorum fregerit conatus, testibus
 quoque præter tot Annalium Scriptores vetustissimis
 ipsis Vaticani pyramidibus; quæ vidit utique prima su-
 per diademata Regum suorum resurgere Hominis Dei
 trophæum consentibus id tot invictis Martyribus,
 quis poterit unquam fatis commendare præcipuam Na-
 tionis Armenæ docilitatem, venerationem tantam, quæ
 ab ea Ecclesiasticis præstatur, summamque erga Deum
 pietatem hætenus perdurantem, adeoque efficacem, ut
 locum dederit Ecclesiis mille in Civitate *Am* ad Mon-
 tem Ararat, nec non cœnobiis quadraginta duobus super
 mille in sua ipsius vastitate Sancto Nierfes I. Patriarcha,
 testibus quoque Clemente Galano, & Jacobo Villotte?
 Nemo unus, ni fallor. Sed quonam raptum me video?
 memini nunc, ad metam igitur redeundum.

Ipsam integram, incorruptam, immutatamque inter
 tot, tantasque vicissitudines, ut videbitur infra, semper
 remansisse indubitatum, ut testatur Villotte etiam, cu-
 jus verba hæc sunt: *Antiqua illa lingua literalis Ar-
 mena in tantis rerum perturbationibus integra mansit,
 pura, incorrupta, beneficio maxime plurimorum, & gra-
 vissimorum Auctorum tum veterum, tum etiam recen-
 sium, qui illam ad nos usque illibatam transmisere.*

Notatu dignum, necessariumque duco, ad hunc ni-
 mirum usque diem sermone puriore, vocabulisque gen-
 tilibus, ac nitidioribus vii Armenos in ipsa Armenia
 ha-

habitantes magis, quam in alienis provinciis, ut testatur ipse quoque laudatus Archiepiscopus Babigh; nam habita consuetudine cum aliis Nationibus, usus comparatur, ac facilitas quodammodo recedendi a genuinis Linguae vocabulis, commiscendo scilicet voces peregrinas, vel amputando aliquam syllabam, aut elidendo nonnullam litteram, aut non nisi mutando eam, & hac ratione prodiit quidem dialectus, seu vulgaris; Attamen existit, atque viget haecenus antiqua illa literalis in libris majorum, veterumque Scriptorum, nempe Agathangeli Magni Scribae Augusti Ortadis Armenorum Regis filii Chosrophi Regis potentis Armenorum, S. Gregorii Illuminatoris, Byzantii, Socratis, Zenopii, Joannis Patriarchae, Davidis invicti philosophi, S. Jacobi Archiepiscopi Mizpiniensis, Sancti Isaac magni, Mesrobi Doctoris magni, Moysis Chorenensis, S. Gregorii Abbaris Narieghenis Angelici Oratoris, S. Nierfes *gratia plenus* nuncupati Archiepiscopi Glajensis Poetae nulli secundi, qui triplicem Scripturae Sacrae sententiam ligata oratione amplexus est, in Sapientissimo Sermone exhortatorio in Synodo Nationali habito S. Nierfes Archiepiscopi Lampronensis, utriusque Cyrilli, Moysis Grammatici, in Expositione Isaiae Prophetae; aliorumque; quamvis inde ab initio primitiva pura literalis restans nobiles inter, & sapientes, conservata in libris, fuerit ipsis Armenis literalis, seu Scripturalis, consistens primitivis ingenitis regulis servatis ab Armenis longe peritis, qui erant celebres Scriptores vigente idolorum cultu, qui multos libros literis prodiderunt, sic testante Celebri Moyse Grammatico: *de regionibus, necnon provinciis, de singulis quoque familiis, omnibusque contrarietatibus, atque conventionibus nunc apud nos extant Codices infiniti, quibus*

com-

continentur res innumera in literas publicas relata. Choren. l. 1. c. 2. Sed ex istis Codicibus remanserunt nonnulli, multi vero, noadum existente Typographia, jacturam passi sunt, alii bellis, alii Langtature Persidem, Mesopotamiam, Armeniamque devastante an. 1386. incendiis combusti, aliiq; longo tempore putrefacti, ut alii etiam sine memoria humati. Non obstantibus tamen istis infortuniis, ut rei veritas posteritati manifesta, innegabilisque redderetur, adhuc existit, & existet quidem una cum Natione, atque existens in libris majorum, ut indicatum est, conservatur item in Menologio, Breviario, in libro Hymnorum de Sanctis magui habito, dicto *Sciaragan*, in Rituali, aliisque recentibus genuina lingua elucubrat. Princeps librorum istorum omnium est Scriptura Sacra, Armenice nominata *Ardzascanci*, idest, liber divinitus spiratus, quam oportet jure meritoque vocare non solum thesaurum primitivæ puræ linguæ Armenæ, sed Occazum vocabulorum majestate præditorum Versionis aureæ Divinorum oraculorum; nullus enim est in ipsa liber, nullum Caput, nullusque versiculus, qui non fuerit a Versione Sepuaginta admirabiliter, ac cœlesti adstantia redditus, atque selectis decorisque vocibus interpretatus a Sapientissimis illis Sanctis Interpretibus Armenis, Beato scilicet Mesrobo, & Sancto Isaac una cum suis ipsorum discipulis Moyse Grammatico, Davide philosopho, & Mampré, asserentibus id præter Doctores Armenos non solum Chorenensi l. 3. c. 53. sed item non paucis Græcis, atque Latinis. Nam ea præcipua, circumspecta & prudenti electione inter tot varias, quas, ut brevitati consulam, recensere omitto, Versiones instituta, eaque sapienti perspicacia penetravere ipsi genuinam

nam

nam Textus interpretabilis sententiam, ut Versionem ipsorum vocare potius Prophetiam, quam Interpretationem liceat, cum mens ipsorum fuerit illuminata ad intelligendum & exponendum quaecumque sunt in sermonibus obscura, sive propter difficultatem rerum significatarum, sive etiam propter ipsas voces ignotas, sive etiam propter similitudines rerum adhibitas. Videtur namque in non paucis Scripturæ Sacræ locis, quod illud, quod post examen tot sæculorum ambitu de eadem institutum conati sunt celebres expositores enucleare, neque desistunt, ipsi jam cum apprime id penetrassent, una, aut duabus vocibus extricarunt, deciderunt, & revelarunt in suamet ipsorum Interpretatione, superhumana potius affirmare ausim, quam humana, ut non solum Baro Pedis de la Croix Gallus Lector Regius, & Interpretes linguarum Orientalium in præfatione ad historiam Celeberrimi; ac vetustissimi historici Moyſis Chorenensis Armeni Latine ab Anglis doctissimis redditam, testatur Versionem Armenam Scripturæ Sacræ Regiam esse omnium Versionum, sed etiam Dictionarium Armenum Literale Venetiis an. 1749. editum, perfectissimum sane, omnique laude dignum, in quo non solum videbit quisque positam etiam claro in lumine intricatissimorum Scripturæ Sacræ locorum veram sententiam, nec non varia discrimina nominum præsertim animalium, plantarum, staterarum, mensurarum, denariorum, ornamentorum, constellationum, aliorumque tum in novo, tum in Veteri Testamento Variarum Versionum, sed insuper mirabitur sane nominum cujuscumque generis entium sylvam, multiplicemque opulentiam non minus vocabulorum, quam verborum tum diversarum significationum, tum synonymorum, quascumque scientias spe-

ſpectantium ; perſpicue indicatis eorum omnium ſignifi-
cationibus qua primogeniis, qua etymologicis ; adeo ut
abundaffe olim Armeniam doctiſſimis viris, qui in va-
riis illis ſcribendi generibus excellerent, evidenti argu-
mento convincatur. Ea quippé eſt admirabilis innume-
rarum vocum compoſitarum conditio, ac ratio, ut ad
eas Latine, Gallice, aut in quamlibet Orbis Linguam
reddendas, binis, vel ternis, vel pluribus forte vocibus
opus ſit ad veram earum exponendam, integramque ſen-
tentiam. Arque ſic paucis vocibus compoſitis continetur
non paucum elegantiffima exponendi majeſtate, pulcherri-
maque dicendi ratione non minus, quam perfecta ſen-
ſentia, admiranda energia, ſono dulciſſimo, atque vi
plena gravitatis.

Cupienti autem de ſingulis capitibus, laudem Lingue
ſpectantibus plenius certioſiorem ſeſe reddere, ſatis erit
laudati Dictionarii doctiſſimum Proœmium necnon præ-
ſantiſſimam legere. Minime tamen omittendum ducó,
experientia ipſa demonſtrante, quod pro certiffimo argu-
mento haberi debet, quantum experiri ipſe quoque potui,
Conſtantinopoli ortus parentibus piis Armenis Orthodo-
xa pro Fide perſecutionem ſervam, necnon vincula non
ſemel perpeſſis, cum has, aliasque diligentiffime didice-
rim linguas, operam affiduam quadriennio, ſedulamque
ſtudiis impondens celeberrimos illos penes Religioſos Ar-
menos Michitarifas Venetiis residentes, necnon Romæ
in Collegio Urbano de Propaganda Fide annos per octo
celeberrimis ſub Lectoſibus LOPEZ, CERBONI, LEO-
NE, Sacre quidem Theologiæ Laurea Doctoratus ibi-
dem inſignitus, Linguam nimirum Armenorum primam
humani generis linguam eſſe, ſcilicet, quicumque hujus
Lingue ſcientia a æteris unguiculis præditi ſunt, ſive
illa

illa literalis, five communis, vulgarique fit; optimæ Linguarum Gentium omnium quæ in Mundo sunt, perfectæque possit eos proferre voces, adeo ut inter variarum Gentium, populorumque homines Armeni soli ipsorum linguis loquentes ab ipsis non distinguantur, genuinum linguarum quarumcumque sonum perfecte proferentes, cum Armena præexistens cæteras omnes virtute ipsa contineat, quippe quæ alphabeticis prædita sit literis novem & triginta, suas proprias habentibus singulis figuras, suosque distinctos sonos, sic postulante natura ejus cæterarum omnium dominatrice, ipsi autem singuli statim distinguantur; & dignoscantur; quod quidem non accideret, nisi semina atque primordia linguarum omnium in ipsa Armena, utpote omnium prima, & mater, omnia continerentur, quæ tamen non omnia in singulis earum, cum id singulare ac proprium sit linguæ tantum Armenæ ob characterem sui primatus.

Sed primam hominum linguam, Adami nempe, esse ipsam Armenam clarissime liquet etiam ex innata, naturalique etymologia; quæ sunt prædita innumera ipsius linguæ nomina, atque verba; proferam in medium saltem nonnulla, ut probata maneat veritas propositionis: *nababajr* primus pater, *Adamus nabasdiegz* primus creatus, *Adamus, buogazin* formatus est limo, *Adamus. Nabamajr Heva*, a *nab* prima, *majr* mater, *buogazin* formata est costa, *Heva*, quæ significat quidem Armenice respirantem a verbo *bievdi* respirare, *aschâr* mundus, locus fletus, a verbo *aschariêl* flere. *jergbl* globus terreus, a *jerg* duæ, *ir* res, quippe qui terra & aqua conflet. *é* ens a se, *Deus asdvadz*, *Deus*, a verbo *hasdiel* confirmare, creare, utpote ipse est creans, & confirmanus. *zniepidgb* asparagus, a *zin* natus, *pidgb* re-

rescissus, ab ipso enim ortu vix natus rescinditur. *vor* filius, *vor* qui, *viel* fugere, quippe qui fugat ubera matris. *nabân* invidia, a *nab* primus, *dân* persona, eoquod invidus querat primo, quæ pro sua persona. *Cazân* fera, a verbo *viel* dilaniare, cum fera sit dilanians, *arjân* leo, ab *arnâl* accipere, *juziel* corrumpere, leo enim accipit & corrumpit. significat item fortem; idque de eo verum. *Kâjl* lupus, significat rapacem. *Kârân* agnus, usurpatur semper pro mansueto, idque verum de eo. *inz* pardus, dilanians, *ercân* volucris, significat habens vim volandi. *akagdg* gallus, ac si *ajkagag*, ab *ajk* mane, *agdg* cantans, quia diluculo cantat. *zinodr* miles, a *xén* arma, *vor* indutus, quia arma induitur. *gnogagbîzx* conjux, a *gudg* costa, *gbîzx* particeps, tam vir, quam femina, sic dicti, prout costis conjuncti, a principio enim mulier, a costa vari facta est. *jeridasâr* juvenia, significat jam ter denorum annorum. significatio innata etymologata. *isduncanid* a *isd* extra, *ângr* auris, extra aurem rejicere, nempe, negligere, transgredi, & spernere; *jêrgîn* coelum, ac si *jêrgbân*, longum, amplum. Preterea quidem vera amplitudinem coeli quis metiri potest? *Hajâsdân* Armenia, ac si *Hajrâsdân*, a *bâjr* pater, *âsdân* terra, locus, nempe Patris Noë terra. *arard*, seu *arardj*, aut *arardz*, aut *ârdrân*, aut *ardn* *ard*, aut *arar* *andr*, etymologiae mysteriorum plenæ, atque mirum in modum alludunt ad loci declarati conditionem; significant enim, fecit iste, creatio, fecit ibi, fecit agrum, fecit iterum, fecit egredi, creatio nova, generatio, productio; agricultura in isto loco, cum enim Deus ibi præstiterit egredi Noë, & facta nova generatione, ac productione, requiescente Arca super illum Montem, ille Mons communefacit hominum genus semet fuisse liberatorem terræ a male-

maledictione diluvii. Quorum memini, ea huc adduxi tantum; innumera sunt quippe etymologata nomina; ac verba, quæ in laudato Dictionario, nemo est, qui non mirabitur.

Juxta talem intrinsecam nominum, ingenitamque atque radicalem etymologiam in sola lingua Armena vigentem intelligitur impositio nominum a primo homine sapientia prædita facta, perquam apta, cum ex Angelico Doctore etymologia attendatur secundum id, a quo imponitur nomen ad significandum, 22. q. 92. w. 1. Si igitur Hebræa Lingua prætendit injuste sibi arrogare primatum, antiquitatemque linguarum, eoquod etymologata videantur solummodo nomina nonnulla, ut patebit clarius infra, quo majori jure meritoque soli Armenæ tribuendam esse primatus, antiquitatisque rationem quis sane mentis compos negare poterit, cum character ille etymologiæ jam demonstrata vigeat atque existat in ea ipsa testis innegabilis & primatus, & antiquitatis, & immutabilitatis, & identitæ actualis ejusdem existentie? ergo, ut figillatim demonstravi, prout promisi, & ut ex præcedenti quoque probatione perspicue ostensum est, satis probata manet propositionis veritas.

IV. Lingua Hebraica est prima hominum lingua, ut auctumant nonnulli, quia non pauca in Scriptura Sacra reperiuntur vocabula, atque nomina propria ante Turris ædificationem, quæ in lingua ipsa etymologantur: ergo ipsa est prima, non autem Armena.

Respondeo primo, quod ista est sane causa, quæ Scriptorum aliquorum deliciens inclinavit mentem ad istam opinionem, qui invicem perinde venerantes, & obsequentes, nec non castigantes examen in trutina aliena,

na,

na, afferere volunt, quod ab invicem audiunt, quia possint tamen assignare, quomodo, vel quare; dico itaque non esse istam rationem firmam, & sic facile quoque destrui. Etenim Moyses eoquod scripserit Pentatheum in Lingua Hebræa, atque Hebræis, posuit multa nomina in ea *interpretative*: ejusmodi penè vocabula Hebræica adhibuit, quibus manifestabantur rerum significatus; exempli causa: quia Lamech cum generavit filium, vocavit eum tali nomine, quod habebat significatura quietis, ideo Moyses in manifestando id, adhibuit illud nomen; item in aliis; atque id est moris communis hominum manifestare res illa lingua, qua scribunt libros; tam in elucubrando, quam interpretando; quemadmodum Scriptores veteres in elucubrandis, exponendisque rebus Noë, atque Diluvii, adducunt nomen Noë non hoc nomine Noe, quod non significat aliquid apud eos; sed aliq. vocabulo, quod in suo ipsorum Idiomate significat aliquid. Ut aliqui vocant eum xisutrem, & alii Saturnum, & alij alio modo. hinc non potest confirmari, quod Noe vocaretur ab initio tali nominatione, sed quod isti Scriptores adducunt nomen ejus illis vocabulis, quæ significant in suis ipsorum linguis. Item in Versione Armena Gen. 26. 20. legitur Isaac vocasse nomen Putei *xrgûmn* privatio; quo non ostenditur puteum illum vocatum fuisse ab Isaac hoc vocabulo *xrgûmn*, sed in lingua Isaac tali vocabulo, quæle significat: hæc vox Armena *xrgûmn*, interpretando. Ita etiam Josephus l. 1. *Antiquit. c. 3.* cum dicat Armenos vocare *Apobaterion* illum locum, quod egressus est Noë ab Arca, non vult ostendere Armenos vocare illum locum illo vocabulo *Apobaterion*, sed illo vocabulo in Lingua Armena, quod significat vox Græca *Apobaterion*, quatenus isthæc vox significat locum, quod sit egressus ad in-

intolendum, qui est *Icevan*; sic intelligito etiam de aliis.

Respondeo secundo, ut fatentur ipsi quoque Adversarii, inesse Pentatheuco hominum, civitatum, aliarumque rerum non pauca nomina propria, quorum radices non etymologantur in lingua Hebræa, nec significant quidquam; ergo iuste inferri dico ipse, non posse esse ipsam omnium antiquissimam, neque Adami linguam; ut *Gen. 2., 23. 3., 20. 11., 9. 10. 10., 11. 12. Exod. 2. 10.* atque variis in locis, in quibus sunt interpretata nomina, atque explicata. Præterea, res est notatu digna, qui linguæ Hebrææ videntur favere, eos fateri primo, non esse probationes demonstrativas, quas deducunt ipsi ex characteribus majoris brevitatis, ac simplicitatis, monumentorum antiquorum, atque Electionis populi Hebræi, sed tanquam rationes congruentiæ, & conjecturas probabiles; Et quia existimant eam matrem Chaldaicæ, Syriacæ, ac Arabicæ, ideo placet ipsis tribuere eidem primatum ob indicatos characteres.

Fatentur insuper certum esse, recedendo multum a locis, & regionibus, quas incoluere primi homines, parum evidentiz dari primitivam repertiendi linguam.

Hinc dico ipse, idem ipsum fulcimentum, & sustentaculum Adversariorum majorem mihi causam præbere, argumentumque mihi suppeditare perquam favorabile confutandi, refellendi primatum adscitum linguæ Hebrææ, atque confirmandi, corroborandi magis magisque, quod enucleandum, confirmandumque suscepi; propterea dixi in Responsione prima: volunt asserere, quod audiunt ab invicem, sed absque studio a justo ratiocinio profecto defendendi veritatem, quæ ni immediate, saltem mediate a Sacris literis indicatur; quia:

Respondeo quoad primum characterem, primo, Linguam

quam Turcicam multo breviorē esse Hebraicā, atque clariorem; etenim una voce exprimit id, quod ad Hebraice, Chaldaice, Græce, Latine, Theutonice, atque Illyrice exprimendum necessariæ sunt quatuor, quinque, vel sex voces; en exempla: *sadrdrâmadm* non potui facere, ut facerent vendere. *virmediimden* coquod noluerim ipse dare. *virmediinisden* Kudurdular quia nolui-
stis dare, idēo furiosi facti sunt. Infinitæ id generis expressio-
nes brevissimæ, propriæ utique istius linguæ licet pluribus ex
linguis pulcherrime, superbeque derivatæ, naturæ & rationi.
Ob hunc ergo characterem habituram esse linguam Tur-
cicam primatum, atque præferentiam præ cæteris in ve-
tustate dicendum? nonne esset prætentio stulta, necnon
illatio insubsistens, teste etiam celebri illo Hermanno
Hugone c. 13. de prim. scrib. orig. variis, quas dedu-
cit a variis linguis, probationibus?

Moyse per suum Pentatheucum excludit profecto,
destruit, & eliminat quamcumque fabulosam inventio-
nem Paganorum, atque incredulorum delirantium, suis-
que perspicuis ac præclaris verbis condemnat quamcum-
que diversam explicationem cuiuscumque chimerici, ani-
mique pertinacis, ab ignorantia, vel malitia exortam;
quæ non minus ad auctoritatem Scripturæ Sacræ destruen-
dam tendit, quam miracula in ipsa indicata, quæ sunt
unum ex motivis efficacibus, ac rationabilibus credibilita-
tis, atque validissima, & sensibilibus probatio Religio-
nis; quandoquidem Deus ipse causa fuit immediata tum
primæ hominum linguæ in primo homine conditæ, tum
Babelicarum linguarum confusionis, Gen. 11. 7. quæ ce-
cidit præcipue super eos, qui primi exitere auctores
consilii arrogantis, quod Deo ipsi displicuit.

Quis est sane, qui ignoret monstruosa de ipso su-

B

pre-

premo Numine ; nec non lege naturali veterum Philosophorum , gentiumque commenta ? Ecquis erit in tot tantisque controversiis iudex , nisi qui falli & fallere non potest ? ipsa nempe divinæ revelationis auctoritas . Præclare ratiocinando confringit , consutat , & dirimit Lætantius l. 3. c. 27. quascumque effluentium opiniones , commentaque , animis cupiditate , arrogantia , vel ignorantia corruptis exorta ; *nihil ponderis habent illa præcepta , quia sunt humana , & auctoritate majori , id est , divina illa carent ; nemo igitur credit , quia tam se hominem putat esse qui audit , quam esse ille qui præcipit .* Quod ergo Philosophi revelationis face illustrati tam sancte scripserint , non excellentiori ingenio , sed maxime divino lumini tribuendum . Atque tandem contra excogitantes quoscumque , & chimericos concludo verbis Augustini , *de Genesi ad litteram ; indubitanter tenendum est , quod quidquid sapientes hujus mundi in suis voluminibus contrarium Sacris literis docent , sine ulla dubitatione credamus id falsissimum esse , & quoquo modo possumus etiam ostendamus .* Item Epist. 122. ; *rationi enim maxime consentaneum est divina nos auctoritati captivos subdere .* cum Deus evidentissima & omnium intelligentiæ accommodata suppeditaverit credibilitatis motiva .

Respondeo secundo , indicatum brevitatis characterem derogare omnino perfectæ primi hominis scientiæ , quippe qui cognitis rebus cunctis imposuerit nomina eis , docueritque posteros suos perfectam rationem communicandi aliis conceptus mentis juxta omnes declinationis nominum circumstantias , eorumque accidentia , & omnia modorum tempora verborum conjugabilium ad distinguendas actionum circumstantias necessarias , ut testatur Scriptu-

ptu.

ptura ipsa Sacra: creavit ex ipso adiutorium simile sibi: consilium, & linguam, & cor dedit illis excogitandi, & disciplina intellectus replevit illos, creavit illis scientiam spiritus, sensu implevit cor illorum. Eccles. 17. 5. Quis negabit plurimas ex dictis conditionibus nomen, verborumque deesse in lingua Hebræa propter majoris suæ brevitatis characterem adeo decantatum? Qui certe character ostendit esse eam potius novum Idioma, imo Dialectum quamdam genitam, pauperem, mendicam, instar tot Idiomatum Europæorum, quæ ortum ducunt ex Latino paucissimis radicalibus ornato, quod pluribus quam sexies millibus radicalibus ex Græco divite, sonique fœminei compote usurpatis, ope plurimarum particularum, quas genuina Armena radicalibus quippe omnibus prædita & opulenta maxime abhorret, tum nominibus, tum verbis adjunctarum, locuples se se exhibet, ut non solum scientias callentem quemque minime præterit, sed ipse etiam Villotte testatur hisce verbis: *hoc proprium est Linguae Armenae, & singulare, quod vocum copiam illam de suo totam habet, nihil, de alieno; omnes fere Europæ populos videmus propriarum linguarum immensa molis vocabularia texere, e quibus ea si detraxeris, quæ a peregrinis linguis mutuari sunt, ingentem illum acervum continuo videbis rueri, & in minimam molam redigi; hæc est Armenae linguae præcipua laus, quod aliam linguam matrem nescit, unde traxerit originem. Verum fateri auctorem clare liquet a veritate ipsa compulsus. Dialectum inquam utique similem rationi ac syntaxi partim linguae Arabicæ jactitantis de suorum vastitate vocabulorum, verborumque, mediante tamen magna copia particularum variarum utrisque additarum, sed non vario-*

B 2

rum,

rum, distinctorumque radicalium; in quibus vera linguarum consistit opulentia; partim vero Turcicæ in pronomini-
bus demonstrativis, ac possessivis consistentibus in
variis quibusdam literis, & in præpositionibus, quæ sunt
in ea semper postpositiones, raro vigente vocalium usum
in scribendo, adeo ut denis lineis per affixa quædam
nominibus, ac verbis postposita, vel per diversas literas
verbis insertas ad variandum eorum significatum actua-
lem negativum, vel assertivum, vel transitivum item,
quæ vicem gerunt tot pronominum, præpositionum &
adverbiorum, exprimitur id, quod triginta vel pluri-
bus forte Latinis, vel quavis alia lingua textis vix expo-
neretur ex vera, integraque sententia, ut peritos haud
fugit, neque inficias ire poterunt.

Tertio, fatentur, inquam, iidem, in lingua He-
braea, & sic in Pentatheuco multa esse nomina propria,
& alia, quorum non etymologentur radices, nec signi-
ficent quidpiam; sed nescire se dicunt, neque cognosce-
re, cujusnam linguæ sint illæ, atque nomina esse faten-
tur peregrina, cujusnam nescitur linguæ, quæ ignoratur.

Dico ipse: quia ignoratur, ideo non existit?
etiam Athenienses adorabant, quod ignorabant, *Ignoto*
Deo: & quia ignorabant, ideo non existeret Deus
ille suis attributis perfectissimus, admirabile, & amabi-
le rerum conditarum Principium, ut prædicavit Aposto-
lus dicens eisdem: *quod ergo ignorantes colitis, hoc ego*
annuntio vobis?

Sic assero ipse quoque: cognoscere oportet linguam
illam, quæ existit, existit, & existet una cum sua ipsius
Natione, suis perfectissima attributis, necnon cæterarum
omnium principium, utpote originem ducens ab Adamo
capite, ac Principio humani generis, ut probatum fuit
su-

supra, magisque probabitur in tota iusti ratiocinii amplitudine, ut luculentius cernatur veritas.

Adversarii vident Armenos, & audiunt quidem loquelam eorum, sed nescientes, nec distinguentes eam, imo confundentes, atque putantes eam velut Græcam, velut Turcicam, velut quamdam aliam; quod ignorant colitis; sed unde hoc? quia cum procul sint a modum a cognitione literarum, librorumque illius linguæ, ideam veram non habent, distinctam, completamque omnium illius attributorum, totiusque perfectionis, ac propterea non distinguunt illam a cæteris omnibus; Ignorato Deo: cum nò apicem quidem illius intelligat vel Græcus, vel Turca, vel Arabs, vel Hebræus quispiam, seu potius Chananæus, vel alia quævis Natio, nisi prius studio adhibito, vel assidua consuetudine illam didicerit. Ubi tamen vident sese in quibusdam locis difficilibus, & intricatis, obstringuntur dicere: sunt nomina peregrina cujusnam nescitur linguæ, quæ ignoratur; quemadmodum Athenienses quoque zelantes cuiuscumque numini cultum perhibere, nescientes ad quem deum confugerent imminente morbo pestilentie, turbarentur ab ea, consulti hincirco, sacraverant aram hac inscriptione: Ignato Deo. & obtulerant quidem ei sacrificium, ad quem perinde pertineret sedare pestem, quæ significatio merito veram ignorantie, cæcitatæ, tenebrarum mentis pestem, quam potest depellere unus verus Deus ad cognoscendum verum, amandumque illud, sine cuius ope in ignorantie tenebris quisque jaceat, ac tabescat, est necesse. Utique, descriptæ linguæ Armenæ opus est cõferre delitum linguarum primarum veneratione prosequendo eam, ut Principium, ad Reginam cæterarum omnium, ad omnem sedandam altercationem,

omneque dubium; quod ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis.

Estentur iidem Matrem eam; & non derivatam ab Hebræa, uti Chaldaicam, Syriacam, Arabem, aliamve fortasse derivatam putant; nego tamen ipse, neque connumeratur ab eisdem cum cæteris Babylonicis conditiis. Existit illa usu assiduo in Armenis frequentissimis innegabiliter existentibus, iisque cognitis, ac distinctis a cæteris omnibus universi Orbis Nationibus; qui initate, localiter, inalterate, & assidue loquuntur Armenice, juxta patriam suam ipsorum linguam, ex qua Armenia existit, & non est everfa, etiamsi reddita subdita.

Neque valet dicere mutatam fuisse, aut perditam linguam Noë, & ita Armenicam. Nam, si ante linguarum confusionem, esset contra auctoritatem Scripturæ Sacræ; si verò post confusionem, potuissent sanè Adversarii facere mentionem de ejusmodi mutatione, aut perditione, argumento quopiam circumstantiis fulto, nec non authenticato ab aliquo Historico verere cujuscumque Nationis, ut impugnare possent propositionis veritatem, primatumque jure meritò tribuere linguæ Hebrææ, aut alicui alteri. Sed supponamus etiam factam hujusmodi objectionem insubsistentem, jam est supra data responsio debita.

Igitur aut fuit infusa illa a Deo in singulis Armenis, aut oportet clarissima ratione vigente fateri eam oriundam ab Adamo, hæreditatam a Noë, nec non propagatam ab isto in filios, atque nepotes.

Respondeo nunc quoad monumenta, seu scripta antiqua, de quibus prætendunt iidem gloriari gratis pro lingua Hebræa, & dico: præterquam quod fuit Moyses

ado.

adoptatus a filia Pharaonis, educatus in Aula ejus, atque institutus pridem literis Ægyptiis, ut colligitur *Exod.* 2. 10. *O. A. Apostol.* 7. 22. *Eruditus est Moyses omnino sapientia Ægyptiorum.* atque ex Calmet asserentur in lexicon Biblico super vocem scribere, & literam, ante Moysen fuerunt litera, ut ex ipso ejus opere exprimitur, usum scribendi familiarem habuisse Ægyptios, unde Hebræi disculsi sunt. Moyses in universa Ægyptiorum scientia encultus fuerat, quare scribere pariter didicerat. Debit, inquam, Deus revelare legem suam juxta linguam illorum, quibus, & pro quibus eam revelabat, ut dicitur infra, imò eo tempore tam Moyses, quam Hebræi ipsi loquebantur quadam lingua non genuina, nec pura, sed mixtâ & alterata a vocabulis Chaldaicis, ac multò magis Ægyptiis, ut probabitur infra.

Non prætermittendam hic judicavi animadversionem de prima literarum origine, atque scribendi. Sciendum igitur a veritate defensionis hujus Propositionis dependere seu Corollarium decisionem illius; licet Scriptores totas varias opiniones antebabelicas, & postbabelicas proferant atque conjecturas etiam, oppositas tamen invicem, quippe quæ sine lege vagantes, solidoque fundamento carentes, ut cuique licebit legere eas in Hermanno Hugone de prim. scrib. orig. Quisquis enim supponit primum linguarum in Idiomate Hebræo, judicat item, tribuendam esse eidem ipsi primam quoque literarum, nec non scribendi originem. Non deest, qui tribuas eam Phœnicibus, seu Chananiis, alius Assyriis. Quamvis verum sit, ut asserit Hugo ipse quoque, non tam fuisse frequentem illis primis temporibus usum literarum, tàm quia nondum essent notæ, nisi paucis, ut

solet contingere in primis principiis rerum fere omnium; tum quia essent rara studiorum, negotiorumque commercia; hinc Chaldaei, Pitagorae item, & Druidae propagabant per manus posteris pleraque sua mysteria *agrapha*, ut observavit Julius Scaliger, *l. 1. Poet. c. 11.* Quod in principio etiam a Latinis esse factum refert Livius *l. 6.*; tum etiam rarae, ac paucae fuerunt literae illis temporibus; una custodia fidelis rerum gestarum memoria; ut etiam ab initio literae Graecorum fuerunt solum sexdecim, ita Latinorum quoque, postea adinventae ceterae, & additae a variis auctoribus secundum varias opiniones, non minus, quam emendatae formae earundem, cum essent antea rudes. Ita etiam quoad literas primae linguae hominum, Armenae scilicet, fuit doctissimus, ac peritissimus beatus Mesrobs Armenus, qui eas restauravit in formas pulchriores reducens, atque adinveniens nonnullas quoque paucas ad genuinum, distinctumque aliquarum vocum sonum aptandi eas studio, necnon diphthongis quibusdam sufficiens, ut constans, ac communis Traditio Nationis confirmat; quamquam apud Armenos doctos reperirentur libri Persarum quoque, atque Graecorum literis scripti, cum coepissent ipsi jam perdiscere eas ob relationes commerciorum, & conventionum cum aliis Nationibus vigentium, ut refert etiam Chorenensis.

Asserunt Opmerius fol. 16. suum *Chron.* & Plinius *l. 7. c. 56.* aeternum sibi videri esse literarum usum; nempe ab omni hominum memoria, etiam initio conditi Orbis fuisse literarum usum.

Clara quoque sunt verba Suidae, voce Adam: *Adamus primus homo factus manu Dei, hujus sunt artes, & litera, hujus scientia rationabiles, hujus prophetae.*

phetia, leges scriptæ, hujus denique sunt omnes inventiones, & disciplina, & quidquid utile, ac necessarium vitæ, & convictui.

Theodorus Bibliander c. de orig. liter. refert, Plutarchum, mota quæstione, cur *alpha* primum locum obtineret inter literas, respondere, *alpha* significare quippe bovem Phœnicibus, quem existimant ipsi primum inter res necessarias: (*utpote qui coleretur ab eisdem*). *Alpha* autem bovem significat apud Hebræos: igitur iidem sunt Phœnices, & Hebræi. Ita Hugo. Sed ut *djp* prima litera primæ hominum linguæ, Armenæ inquam Araratenfis, est longè mysteriosa, utpote exhibens Deum; idque ob plures rationes; primum, quia sicut *djp* est prima in omnibus literis, ita etiam Deus est primus in omnibus entibus, ut a se existens causa eorundem. Quapropter, cum dixisset S. Joannes ex persona Christi: Ego sum *djp*, & *ché*: subnectit quasi explicans mysterium: *primus*, & *ultimus*. Secundò, quia sicut *djp* est una litera, sed habet tres ramos, ita Deus est una essentia, sed habet tres personas; atque sicut in vocabulo unusquisque ramus ejusdem est una eadem *djp*, ita in Sanctissima Trinitate unaquæque persona est unus idem Deus. Sic indicatur a S. Patriarcha Niersés in suo ipsius poemate alphabetico. Tertiò, quia sicut hæc litera abundat vocabulis magis, quàm cæteræ omnes, ita Deus abundat bonis magis, quàm universa entia. Et propter has omnes rationes convenienter habuit ista hæc litera sortem, ut non solum esset prima litera nominis *Asdvadz* Dei, cum *djp* sit principium omnium literarum, quemadmodum Deus est principium rerum omnium, & in omnibus, sed etiam prima litera primæ

linguæ in primo homine infusæ a Primo Principio in sæcula sæculorum benedictio.

Respondeo quoad populi Electionem, cui innituntur iidem in defensionem antiquitatis linguæ Hebrææ conservatæ in Patriarchis, & dico nimis imbecille esse ejusmodi objectionem; quandoquidem non loquor ipse hic de particulari quadam lingua, sed generali, quam testatur Scriptura Sacra fuisse unam eandemque totius terræ. Poterat quidem Deus infundere per miraculum, non diffiteor, cognitionem non unius dumtaxat linguæ, sed plurium quoque, non in uno Patriarcha, sed in pluribus quidem, ut infudit eam Spiritus Sanctus in Apostolis die Pentecostes, tamen de ejusmodi infusione alicui Patriarchæ facta nulla fit mentio in Sacris literis, sed omnes linguæ præter primam, Noë nempe, conditæ fuerunt Babylone, ut probatum est supra. Præterea Electio respicit particularem populum, sed lingua concernit generalitatem, & totalitatem; aliàs esset deducere generale a particulari; hinc ejusmodi electio nullam habet relationem ad conditionem linguæ. Deus ex sola gratuita electione elegit populum particularem Judaicum, non ut lingua ejus esset prima, aut quia fuerit jam ea, aut quia decuerit fuisse eam, eo quod fuerit electus, aut esset eligendus ipse solus inter tot populos, sed quia promiserat Abraham, ejusque filiis, fore, ut nasceretur Christus ab eis. *Ut compleret verbum suum Dominus, quod sub juramento pollicitus est Patribus suis Abraham, Isaac, & Jacob. Deut. 9.* Et quænam promissio facta fuerit eis, ostendit Apostolus Gal. 3. *Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini ejus, qui est Christus. Deus igitur & legem, (non quidem primatum linguæ) & alia beneficia specialia illi populo exhibuit propter promissionem.*

tionem eorum Patribus factam, ut ex eis Christus nasceretur. Decebat enim, ut ille populus, ex quo Christus nasciturus erat, quadam speciali sanctificatione polleteret. S. Thom. 1. 2. q. 98. a. 4. Quorum est adoptio filiorum, & testamentum, & legislatio, quorum patres, & ex quibus Christus est secundum carnem. Rom. 9.

Insuper, Abraham, qui fuerat primus Pater, & Patriarcha Hebræorum, & electus a Deo, ut esset Caput stirpis, ex qua nasciturus erat Messias, fuit primus vocatus Hebræus, ut Hugo, necnon le Maître de Sacy cum cautis Interpretibus asserunt; & fuit sic vocatus a Chananæis, quippe qui veniret inde ab Euphrate; nam isthæc vox significat in Idiomate Hebræo, imò potius Chananæo, *hominem transfluvianum*, neque derivatur ab Heber filio Sale nepotis Sem, ut nonnulli decepti sunt; sicut clare patet Gen. 14. 13. ubi Abram dicitur Hebræus, & ante ipsum nemo legitur in Scriptura Sacra vocatus hoc nomine *hebræus*. Neque est nomen Nationis hæc vox *hebræus*, sed significat Abrahamum flumen transeuntem, idèdque denominati eodem nomine posterij ejus. sicut confirmatur id Josue 24. *Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor*. Etenim *heber* præpositio cum *djn* præfixa, infima parte gutturis pronuntiata, eo sono, quem vim sibi quandam inferens ad faciendum aliquid, edit, aut vitulus matrem vocans, significat *trans*, idèdque hæc vox *Hebræus* derivativa significat *transeuntem*; cum littera autem *be* vehementius sonante, formatæque paulo superius in principio gutturis, ore minimè compresso, significat *participem*. Abraham ex qua Natione exierit, quæque fuerit nativa ejus lingua, probabitur infra ex Scriptura Sacra.

Objicies iterum: Scriptores scripserunt mente humana, aut solum interpretati sunt, sed Moyses revelatione Dei scripsit libros, & non secundum mentem suam interpretando; ergo qualia erant nomina rerum, talibus vocibus fuerunt ei manifestata a Deo; ergo etiam Moyses scripsit iis vocibus, quibus nominabantur res, antequam confunderentur linguæ.

Respondeo, Deum, cum revelat quidquam alicui, non revelare secundum linguam extraneam, sed secundum linguam, quam habet ille, cui revelat; & quia Moyses habebat etiam linguam Hebraicam, revelavit ei Deus secundum linguam Hebræorum, quibus dabat legem, Moyses quoque scripsit secundum illam linguam; quo multo magis ostenditur Moysem non secundum primam linguam, sed secundum linguam suam scripsisse. Ex vocum itaque Hebraicarum significatione interpretativa, quas adhibet Moyses, non potest demonstrari linguam Hebraicam esse primam. Cum, ut supra quoque responsum est, apprime perpenderit id celeberrimus Advocatus Venetus Joannes Antonius de Constante tom. 1. pag. 106. 107. & 108. edito an. 1780. inquit *ejusmodi rebus non posse asseri linguam Hebræorum esse primam*; & adductis proinde dictis Rabbiorum, qui inquiunt etiam, voces Hebraicas naturaliter significare, non verò ex voluntate hominum, ridet de hujusmodi eorumdem ratiocinio, plurimisque rationibus insistit linguam illam Hebræorum non esse primam; atque addit *de eone somnari quidem posse, non quoddam demonstrari*; quemadmodum etiam S. Greg. Nyssenus orat. 12. contr. Eunomyum sic affirmat: *Moyse usus est una ex iis linguis, quæ post Turris adificationem orta sunt*; & existimant

mant nonnulli in Scripturæ Sacræ studio subacti, recentiore esse aliis linguis Hebraicam.

Objicies iterum: Radices omnium vocabulorum aliarum Nationum sunt vicinæ Hebraicis, ut varii testantur Scriptores. Ergo lingua Hebraica est prima, ac principium omnium.

Respondeo primo, istam objectionem nimis probantem nihil probare; quia si prima hominum lingua remansit in ædificatione Turris secundum radices omnino eadem in omnibus, & mutata est tantummodo secundum circumstantias, ergo non fuerunt confusæ hominum linguæ, sed variatæ sunt solum secundum aliquas circumstantias, & ita poterant etiam facile se se invicem intelligere; atqui hoc est contra testimonium Scripturæ Sacræ; ergo fundamentum falsum ejusmodi ratiocinii ex se ruit, & continuo destruitur.

Respondeo secundò: si scriptores, dum dicunt *aliarum Nationum*, intelligant Chaldæos, Syros, Arabes, Chananæos, Phœnices, &c. concedo, & est verum, quia non solum radices vocabulorum eorum, sed omnes quoque linguæ eorum sunt vicinæ linguæ Hebraicæ; imò sunt eadem secundum essentiam, & solum secundum circumstantias differunt, & secundum aliquas tantum voces, ut non fugit callentem eas; quemadmodum probant etiam Bocardus, Huetius, Walton, &c. atque ea differentia est, quæ intercedit Dialectos inter Linguæ Armenorum habitantium Julphæ, Constantinopoli, & Achuli; aut quæ intercedit Latinam inter & Italicam, Gallicam, atque Hispanicam.

Si autem dicentes *aliarum Nationum*, intelligant omnes alias Nationes, Græcos nimirum, Dalmatas, Scythas, Armenos, &c. nego constanter; estque prorsus
fine

sine fundamento, idèdque falsum; quia istæ linguæ sunt ita procul ab Hebraica, ut Oriens ab Occidente, & maximè Armena tùm natura, tùm Syntaxi, atque discrimine maximo non minùs literarum, ut jam dictum est, quàm accidentium nominum, verborumque, &c. ut clarum est plenè distinguenti eas, perfectèque possidenti.

Illis autem, qui non solùm opinantur radices Linguæ Armenæ esse vicinas Hebraicis, sed etiam prætendunt confirmare Linguam Armenam esse eandem cum Syriaca, Arabica, & Chaldaica, adeoque etiam cum Hebraica, adeo usque ut percipiant etiam invicem, ut liberè scribunt nonnulli, cum acceperint a Strabone *l. 1. pag. 41. & 42.* quemadmodum reputat Calmet quoque in *Exposit. Script. Sac. tom. 1. in Proem. pag. 20. & in Exposit. Gen. 10. 22.*

Respondeo primò, excusandam esse totalem istorum obicientium ignorantiam, quia cum non habeant plenam, adæquatamque dictarum linguarum cognitionem, nequeunt pertingere ad verè accurateque distinguendam unam ab aliis, adeo ut ideo faciliè etiam inter se diffidentes oppositas protulerint sententias, nec non lapsi quoque fuerint in manifestas contradictiones, quin tamen velim ipse declarare hic eos, etsi citare eos non prætermiserim quoad id quod ad propositum consilii finem attingendum prodesse ratus sum.

Respondeo secundò, modum opinandi istorum obicientium nihil abesse ab opinione illius, qui Turcicè interrogans quemquam, undenam esset; respondenti se esse *musullù Ninivitam*, dixit: sumus igitur vicini invicem, sum enim ipse quoque *Misrli Ægyptius*. Quia cum voces *Musul*, & *Msr* sint pronuntiatione vicinæ in-

invicem, opinatus est ille indoctè a vicinitate soni vocum *Misr*, & *Musul* civitates etiam nominatas istis vocibus esse vicinas, atque contiguas. Sed quàm longè erraverit, nemo est, qui non percipiat. Ita etiam isti Scriptores, nec non Expositores, cum Armenia sit finitima Afsyriæ, atque Chaldææ, ideo forte opinati sunt linguas etiam earum communes esse, atque vicinas. Sed quàm sit falsum id, præterquam quod patet multis ex capitibus, clarissimum quoque est vel paucam habenti cognitionem de differentia essentiali, ac substantiali, quæ intercedit Armenam genuinam inter, & alias indicatas.

Respondeo nunc dictis aliquorum inconvenientibus, ac insubstantibus; quibus insistant, & prætendunt Linguam Hebræorum esse ab Adamo usque;

Et primo eorum, qui dicunt: Moyse loquebatur in lingua Abrahami, hic in Thare, hic in Heber, hic in Sem, hic in Noè, hic autem in Adami; quia hi, dicunt, directè descendunt generatione; ergo lingua Adami directè descendit ad Moysem.

Si ista ratio valeret quidpiam, sequeretur, quòd; quia omnes aliæ Nationes descendunt directè cum generatione a Noè, & Adamo, ergo etiam lingua earundem debèret descendere ab Adamo. Sequeretur præterea, quod est absurdum pejus, quòd non fuerit, facta confusio linguarum in ædificatione Turris; quàm verò falsum sit hoc, satis perspicuum est iis omnibus, qui amant ratiocinium justum, ut defendere veritatem valeant.

Secundò eorum, qui dicunt: Heber petivit quidem Sennaar, sed non assensit in opus ædificationis Turris, & ita neque ejus lingua remansit confusa, sed libera in eo, & sic &c.

Nam

Nam etiam ipsi afferunt alibi contrarium, nempe quoddam Heber erat Architector ædificii Turris, atque Belus robustus, qui præerat cunctis, administrabat venatione sua cibum fabris, &c.

Etiam Cornelius Alapide, quamvis prius arbitratus esset primam hominum linguam esse Hebræam, veritas tamen ipsa haud passa est eum, quod verum est, differi in exponendo: *ut confundamus linguam eorum*: hisce suis verbis: *In hac confusione Deus tantum Matrices linguas condidit, easque hominibus indidit, ex his enim ceteræ postea prognatæ sunt, sic Hebraica Matrix & genitrix est Syriaca, Chaldaica, Arabica; & Latina Italica &c.* Clare igitur patet ex eodem quoque linguam Hebraicam non fuisse primam, quia *condita in hac confusione, & Matrix* dictarum linguarum.

Quiaimò, ut magis clarè demonstretur linguam Hebræorum fuisse unam ex Babylone confusis, sic argumentor.

Lingua Hebræorum est lingua Chaldæorum; atqui lingua Chaldæorum fuit confusa; ergo etiam lingua Hebræorum.

Probo Majorem: lingua Hebræorum est lingua Abrahami; sed lingua Abrahami erat lingua Chaldæorum; quia Abraham erat ex Chaldæis, ut clarè docet Scriptura Sacra *Gen. 11. 28. & 31. Judith. 5. 6. & Act. 5. 4.* ergo lingua Hebræorum est lingua Chaldæorum.

Ast dices cum aliquibus: lingua Chaldæorum derivata est ab Hebraica, quæ est prima.

Dico falsum esse id; quandoquidem lingua Hebræorum, quæ descendit ab Abraham, derivatur tota a Chaldæis, quia restatur Scriptura Sacra Abrahamum fuisse ex Chaldæis,
ut

ut etiam Thare patrem ejus, & Nachor patrem Thare. Atque magis manifestatur in libro *Judith.* 5: 5. ad octavum usque versiculum; nam, cum Holofernes princeps militiæ Assyriorum sciscitatus esset, quis, & quam ex natione esset populus Israël, tunc Achior dux filiorum Ammon respondens ait: *Si digneris audire domine mi, dicam veritatem in conspectu tuo, de populo isto, qui in montanis habitat, & non egredietur verbum falsum ex ore meo: populus iste ex progenie Chaldaorum est: hic primum in Mesopotamia habitavit, quoniam noluerunt sequi deos patrum suorum, qui erant in terra Chaldaorum, deserentes itaque &c.* Quis potest ergo negare & Nationem, & linguam Hebræorum esse ex ipsis Chaldæis?

Probo Minorem: •

Primò: lingua gentium divinarum, quæ profectæ ex Armenia terra Ararat descenderunt in terram Sennaar, & habitaverunt ibi, juxta testimonium Scripturæ Sacræ, fuit confusa in ædificanda Turre; sed Chaldæi sunt ex illis gentibus, quæ exierunt ex parte orientali Armeniæ, & ex tunc usque habitant in finibus Sennaar in Mesopotamia, ut perspicuum est; ergo multò magis eorum lingua fuit confusa, neque remansit prima.

Secundò: ex absurditate: Si enim lingua Chaldaeorum non fuit confusa, qui habitabant, & habitant in loco confusionis, sequitur primò, quòd etiam linguæ Assyriorum, & Arabum, & Chananæorum, & Phœnicium, &c., non fuerint confusæ; quia istæ linguæ, ut dictum est, sunt eadem secundum radicalem substantiam, & solum secundum circumstantias sunt diversæ.

Sequitur secundo: quòd nè aliarum quidem Nationum

nun fuerint confusæ linguæ ; quia confusio linguarum facta fuit in habitantibus in terra Sennaar , ubi erant cradunatæ gentes præter Ncè , & habitantes in Armenia , qui remansere ibi , ut probatum est supra , atque ex Sennaar diffusæ fuerunt cæteræ omnes Nationes exortæ a confusione linguarum diversarum in omnes alias mundi partes . Porro si lingua gentium , futurarum nationum , habitantium in illa terra , non fuit confusa , nullius igitur Nationis fuit confusa lingua ; quia non erat tunc alibi alia natio , nec varietas linguæ ; *ecce unus est populus , & unum labium omnibus . Gen. 11. 6.* Sed istæ consequentiæ patenter sunt falsæ , utpote aduersantes Scripturæ Sacræ ; ergo est falsum etiã antecedens .

Philosophanti cuidam , qui dicit : *video magis inconfusas remansisse linguas eorum , qui habitabant , & habitant ibi , ubi facta fuit confusio linguarum , quàm eorum , qui habitant in locis , ubi non fuit facta confusio* : respondendum est , visionem istius Philosophantis esse visionem sanè extraordinariam ; videt enim id , quod non est , neque videt id , quod est , ut patet ex eo , quod dixi supra .

Etenim dixi supra in consequentia Demonstrationis , linguam Hebræorum fuisse magis confusam , atque commistam , quàm Chaldæorum ; nam , ut colligitur ex Sacris literis , Abraham egressus è terra Chaldæorum , peregrinatus est in terra Chananæorum , ut etiã filii ejus , & nati natqrum ; quia verò isti tractabant semper cum Chananæis , multa ided vocabula , rationesque dicendi commistæ fuerunt in lingua descendantium ex Abraham , ut obtingit etiã aliis , qui habitant in medio Nationum alienarum . Quemadmodum asserit laudatus quoque
Hu-

Hugo c. 13. de ling. Hebr. orig. Sic sentio linguam Hebraicam non aliam fuisse, quam Chananæam ipsam, unam ex iis, quæ ortæ sunt ex Babelica confusione, cum igitur Chaldaea Patria profectus Abraham in Chananæam venisset, linguam regionis illius perdidicit; & linguae hujus characteres scribendo usurpavit; bilinguis itaque fuit Abraham, Chaldaica nimirum lingua, quam ad Babelem ex confusione quoque natam puto, & Chananææ peritus; quæ tunc ejus posteri utpote vernaculâ contenti, aliam neglexerunt. Hebraica verò dicta est, quoniam ab Hebræis usurpabatur, qui postquam Babylonem captivi ducti fuere, cum verò ex Chaldaeorum, inter quos disperserant, commercio, patriam inquinarent loquelam; & ex Chaldaicæ, ac Hebraicæ confusione tertia prodixit lingua, quæ Syriaca dicta est, quaque Christus, & Apostoli usi sunt.

Et cum Ægyptum petentes proinde annos quadringentos inter Ægyptios remansissent, quamplurimam mitturam recepit lingua eorum ab illis Ægyptiis, quia cum illis erant omnino commisti; adeo ut, asserente Circerio Historico apud Calmet in *Proem. Evod. pag. 283.* possit dici eodem modo aut Ægyptios factos Hebræos, aut Hebræos factos Ægyptios.

Postquam verò exierunt illinc Hebræi, cum scripsit Moyses quinque suos libros, clarè patet, non scripsisse eum illos eâ lingua, quæ esset aliena a lingua illorum Hebræorum, quoniam scripsit pro eisdem legem datam ei a Deo pro eisdem, quæ lingua ad illa usque tempora valde erat variata a genuina Chaldaeorum lingua.

Atque ut confirmetur Propositio hoc quoque argumento, perorando fere ita ratiocinor:

Si lingua Hebræa, aut quævis alia, esset prima ho-

hominum, Armeni deberent loqui in illa; atqui non loquuntur in illa, quia minimè intelligunt illam; Ergo lingua Hebræa non fuit prima.

Probo Majorem: Si illa esset prima, Noè debuisset loqui in illa; Sed non est locutus in illa; Ergo si lingua Hebræa esset prima, Armeni deberent loqui in illa.

Probo Minorem: Si Noè locutus esset in illa, etiam ejus filii, & descendentes eorum debuissent loqui in illa; quia nondum contigerat confusio Babelica;

Sed in Armenia, ex quo est Armenia, existens in Asia, ubi extat Mons ille altus Ararat, ubi descendens Noè ex Arca fecit sibi *Jcevdn*, ubi multiplicati sunt descendentes a filiis in filios, non fuit facta locutio in alia lingua ab eisdem, nisi in Armenica, quæ ad hunc usque diem ibi perdurat, atque in Armeniis ubicumque degentibus naturali hæreditate, secundum continuatam, & non interruptam, aut alienatam hæreditatem immemorabilis epochæ, nunquam negatam ab aliqua Natione finitima, aut ab aliquo Adversario probatione aliqua evidenti, verisque circumstantiis fulta; Et quia ex primitiva, ac radicali significatione significant, necnon etymologantur in lingua Armena tantum, ut satis probatum supra, non solum nomina rerum, verum etiam locorum, ubi Noè egressus ab Arca habitavit cum suis filiis, posterisque, plantavit, ædificavit, vixit, & mortuus est tum ipse, tum conjux ipsius, &c.; Ergo hæc ipsa fuit, & est prima hominum; hæc enim fuit Noè, qui a principio una cum suis filiis incoluit Armeniam terram Ararat, non autem terram Judææ, vel Chaldææ, vel Persidis; quia verò Noè, fuit etiam naturæ, ac necessariò Adami, quia ille in lingua hujus loquebatur.

Sed

Sed supposito etiam juxta opinionem aliquorum , non tamen concesso , ivisse Noë in Sennaar , ubi non jam assenserit arroganti superborum illorum consilio Turris Architectorum , sed consortem se solummodo exhibuerit ambiciosus illis faum ipsorum nomen celebre reddendi futuræ posteritati in erigendo monumento illo magnifico , *Gen. 11. 4.* ipse tamen cum aliis , præsertim Augustino *de Civit. Dei l. 16. c. 4.* admittam id nunquam , nè hominis lædatur humilitas , ac singularis justitia , *Noë vir justus , atque perfectus fuit in generationibus suis , cum Deo ambulavit . Gen. 6. 9. &* sic in hypothesi , non veritate tamen , remansit nihilominus prima ipsius lingua in habitantibus in Armenia a tot annis in universa illius vastitate multiplicatis . Minoris igitur veritas satis liquet .

Mihi tandem videor haud male statuisse colophonem addere , huic meæ Dissertationi argumento illo longè admirabili ab ipsa natura humana profecto , tam vero , tam sensibili , tamque innegabili , ut nulla Orbis universi natio diffiteri existentiam illius possit , *etiamsi* qualitatem , rationemque illius nesciat , neque animum ad illud quodammodo advertat ; imò , si haud nesciret , non redderetur verum , quod protuens sustineo ; nè animum quidem ad illud advertere valet , nisi sola Natio Armena Araratensis , utpote ipsa sola intelligat suæ ipsius vocem linguæ , cum ipsa sola primæ linguæ a primo homine exortæ , jure ac conditione possidentis potiore , Justa Hæreditaria existat ; ita ut ipsa quoque natura singulis horis , nè punctum quidem temporis effluere sinens , prædicet universis Orbis Nationibus veritatem hætenus demonstratam , tantisque confirmatam argumentis , atque plenum mysteriis fateatur arcanum ; etenim statim-

ac

ac cadit infans ab utero matris, clarè ipse repetens
profert hanc vocem *ingá ingá* cecidi cecidi, significans
se cecidisse non solum in lucem hujus mundi, sed in
duplicem etiam infirmitatem a culpa primi hominis or-
tam, confitens ipse & manifestans voce illa Armena,
hanc ipsam, non aliam, esse linguam primi sui Patris
naturæ hominum propagatoris; a qua infirmitate exgra-
tuita Dei misericordia liberatus homo sanctorum Sa-
cramentorum beneficio; Servando integrè Decalogum;
Offerendo assiduum cordis pœnitentis & humiliati sacri-
ficium; Præferendo vitæ etiam propriæ amorem, ac ti-
morem Dei; Nunquam negligendo procurare idem pro-
ximo; Audiendo semper Catholicam & Apostolicam Ec-
clesiam, *qui vos audis, me audis, qui vos spernit, me
spernit*; Destruendo otium, quod matrix est, atque
radix vitii cujuscunque & miseriz; Cohibendo cupidi-
tates effrænatas opprimentes & excæcantes, similesque
homines brutis furentibus, imò peiores eis reddentes;
Perdiscendo semper, audito Verbo Dei, primam, quæ-
que maxime omnium interest, scientiam seipsum perfe-
ctè cognoscendi (juxta septem sapientes, *nosce te i-
psum, finem videre longævæ vitæ*, &c. quorum cum
nullus existimasset se esse sapientem, tripodem aureum
in rete repertum acceptare recusavit, Deum bonorum
omnium largitorem confitens. O humilitatem æternis
effereudam laudibus; pudeat Christianum non esse se
humilem, cujus verum signum est humilitas, quam so-
lam vincere Omnipotentem, Coelique pandere januam
asserit S. Greg. Narieghensis Ecclesiæ Armenæ Doctor,
quia *Sacrificium Deo spiritus humilis. cor mundum, &
spiritum humilem Deus non despicit. ex Vers. Armen.*)
ad amandum proinde se ipsum amore vero, non inor-
dinato, omnium fere vitiorum fonte; A munere status sui